

Mateja Kavčič, Zavod za varstvo kulturne dediščine, Restavratorski center
Elena Simeonov, Srednja gradbena, geodetska in ekonomska šola Ljubljana, Srednja poklicna šola

Usposabljanje izvajalcev za kakovostno obnovo stavbne dediščine - I

Izguba znanj v tradicionalnih tehnologijah stavbarstva

Izguba tradicionalnih obrti je zaznamovala stavbarstvo druge polovice 20. stoletja ter s tem tudi posege v stavbno dediščino. Obnove, ki jih izvajajo današnji, sodobnih tehnologij večji izvajalci, posegajo v stavbo dediščino brez občutka za njeno avtentično sestavo, tehnologijo gradnje in izvedbene mojstrovine na izdelkih iz kamna, opeke, lesa, ometa, železa, stekla, slame ali gline. Tudi evropske države ugotavljajo, da je izvajalska podpora obnovi na zelo nizkem nivoju, kajti v obdobju ekspanzivne gradnje 20. stoletja se je razvijala predvsem sodobna gradbena tehnologija. Tradicionalne veščine in znanja, s katerimi je edino možno izvajati dobro obnovo, pa so pozabljeni ali odrinjeni na rob.

Obnova stavbne dediščine je dejavnost, ki zadnja desetletja postaja ena temeljnih panog v gradbeništvu – zavest o tem je popolnoma zasidrana v zahodnoevropskih državah. Podpirajo jo povsem ekonomski razlogi (prenavljati je ceneje kot graditi novo!), ekološki razlogi (reciklaža gradiv in manj odpadkov, tradicionalni materiali so človeku bolj prijazni!) ter motiv trajnostnega razvoja kot temeljne razvojne usmeritve sodobne družbe. V Sloveniji se ta zavest še vedno zelo počasi razvija, v kolikor pa se prenova izvaja, jo večinoma zaznamuje pomanjkanje tradicionalnih mojstrskih in obrtnih znanj ter uporaba neprimernih sodobnih ali nestrokovno izbranih tradicionalnih materialov. Rezultat nizke ravni izvedbenih znanj je visoka cena obnov, ki je v nasprotju z evropskimi izračuni in izkušnjami. Vzrok visoki ceni je neprilagojena uporaba sodobnih tehnologij na obstoječem, tradicionalno grajenem stavbnem fondu, sprotno in nesistematično učenje med obnovitvenimi posegi ter zato nezmožnost rutinskega izvajanja posegov, ki morajo temeljiti na tradicionalnih tehnikah. Škode, ki jo z neustreznimi posegi povzročimo, kajti stavba zaradi njih izgubi vrednost dediščine, ponavadi ne obračunavamo. Če bi jo, bi bila cena (neustrezne) obnove še neprimerno večja.

Pridobivanje ustreznih izvajalcev je toliko bolj pereče tudi v restavratorskih posegih in izvedbah obnove na kulturnih spomenikih, ki se rešuje z redkimi priučenimi ekipami in

podjetji, katerih znanje temelji na izkušnjah peščice še živečih mojstrov. Za nekatere obrti jih lahko preštejemo na prste ene roke, nekatera mojstrska znanja, na primer štukaterstvo, rezbarstvo, dekorativno slikarstvo, pa so že skoraj povsem izgubljena. Izvajajo jih večinoma visoko specializirani restavratorji brez ustrezne podpore in sodelovanja obrtnikov.

Usposabljanje poklicev za restavratorsko delo na stavbni dediščini

Restavratorski center Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije in Srednja gradbena, geodetska in ekonomska šola Ljubljana, Srednja poklicna šola sta se zaradi te pereče problematike partnersko povezala že sredi 90. let preteklega stoletja. Sodelujemo v izvedbi usposabljanja poklicev s področja obnove stavbne dediščine, tako da se znanja s področja osnovnega poklica s poudarkom na tradicionalnih tehnologijah in avtohtonih materialih ter veččine izdelave zahtevnih arhitekturnih elementov in izdelkov po tradicionalnih tehnologijah pridobivajo na Srednji gradbeni, geodetski in ekonomski šoli Ljubljana, znanja s področja restavratorstva pa na Restavratorskem centru. Skupno smo izvedli usposabljanje treh generacij kamnosekov, restavratorskih sodelavcev in sodelovali v več delavnicah Šole preнове, ki jih je v Štanjelu organiziralo Združenje zgodovinskih mest Slovenije. Izvajamo teoretično - praktične delavnice za strokovno in drugo zainteresirano javnost. Skupaj smo izvedli projekt usposabljanja za poklic kamnosek- restavratorski sodelavec, ki ga je leta 2003 sofinancirala Evropska unija v okviru PHARE programa, ki je obsegal restavratorska dela na Predenci v Šmarju pri Jelšah, samostanu v Kostanjevici na Krki in cerkvi Sv. Luke v Praprečah pri Lukovici.

V partnerski organizaciji je potekala poleti 2005 tudi delavnica na Lanthierjevem dvorcu v Vipavi, na katero nas je povabila skupina podjetij iz Ajdovščine, Keting d.o.o., Igras d.o.o. ter Restavratorstvo Antiqua Ars Stanko Vitez s.p.. Skupina je vzpodbudila izvedbo programa usposabljanja za svoje zaposlene delavce, in sicer za poklice zidar, mizar, kovač, slikopleskar in kamnosek. Program je bil osnovan z namenom demonstriranja kompetentnega dela na segmentu stavbne dediščine in motiviranja za usposabljanje za pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije. Vsako dogajanje, ki ga organiziramo, je odprto tudi za obiskovalce, kajti naš cilj je ozaveščati širšo javnost o pomenu in vlogi kakovostne obnove dediščine. Podrobnosti delavnice in nadaljnega usposabljanja udeležencev bodo predstavljene v eni od prihodnjih številčk revije Kras.

Nacionalna poklicna kvalifikacija za področje gradbeništva in lesarstva

Rezultat skupnih prizadevanj za dvig izvedbenih standardov v obnovi so tudi izdelani poklicni standardi za sedem poklicev s področja gradbeništva in lesarstva (v katerem so sodelovale poklicne šole, fakultete in nacionalne inštitucije), ki po zakonu o Nacionalni poklicni kvalifikaciji določajo poklicne kompetence za pridobitev certifikata za opravljanje poklica. V prihodnosti bo to pomembna referenca za opravljanje restavratorskih posegov na stavbni dediščini. Prvih sedem poklicev jo formalno priznanih od leta 2002, vendar glede na potrebe in tudi že odzive strokovnjakov ugotavljamo, da bi bilo smiselno pripraviti standarde znanj za več poklicev, na primer tudi za vrtnarja, steklarja in podobno. Vse pobude so dobrodošle in pomenijo dvig kakovosti ohranjanja naše kulturne dediščine, ki nezaustavljivo propada ali se uničuje zaradi nestrokovno izvedenih posegov.

Za področje gradbeništva in lesarstva so oblikovani standardi in katalogi za naslednje poklice:

- kamnosek / kamnosekinja, restavratorski sodelavec / restavratorska sodelavka
- krovec – klepar / krovka - kleparka, restavratorski sodelavec / restavratorska sodelavka
- pečar / pečarka, restavratorski sodelavec / restavratorska sodelavka
- slikopleskar – črkoslikar / slikopleskarka - črkoslikarka, restavratorski sodelavec / restavratorska sodelavka
- tesar / tesarka, restavratorski sodelavec / restavratorska sodelavka
- zidar / zidarka, restavratorski sodelavec / restavratorska sodelavka
- mizar / mizarka, restavratorski sodelavec / restavratorska sodelavka.

Na temelju dosedanjih izkušenj in obveznih poklicnih kompetenc, ki jih določajo opisani poklicni standardi, smo sestavili sledeč program usposabljanja:

Teoretični pouk

200 ur

Predavanja potekajo vzporedno v organizaciji ZVKDS, Restavratorski center in SGGEŠ Ljubljana, Srednja poklicna šola, odvisno od obravnavane teme:

- Kulturno zgodovinske osnove
- Varstvo naravne in kulturne dediščine
- Tehnologija s tehničnim risanjem
- Gradiva in njihiva patologija

I: Delavnica ZVKDS – Restavratorski center

Restavratorski posegi na terenu

Restavratorske delavnice, simulacije v ateljejih

II: Delavnica SGGEŠ Ljubljana – Srednja poklicna šola

Šolska delavnica za izdelavo zahtevnih elementov

Izdelava replik

Skupaj

600 ur

Vse, ki jih zanimajo podrobnosti o usposabljanju za poklice v okviru Nacionalne poklicne kvalifikacije ter delavnicah, ki so bile izvedene ali se pripravljajo, si lahko informacije pridobijo na spletnih straneh <http://www.nrpslo.org/index.aspx>, <http://rescen.si> in <http://zvks.si>.